

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Tarpinė kasdienybės keleivio stotelė ir teatras

2013-07-03

ŽURNALAS: KULTŪROS BARAI

TEMA: Lietuviai išeivijoje

AUTORIUS: Aušra Marija Sluckaitė-Jurašienė

DATA: 2013-07

Tarpinė kasdienybės keleivio stotelė ir teatras

Aušra Marija Sluckaitė-Jurašienė

Kai imiesi rašyti apie iškilesnį žmogų, kurį, atrodo, gana gerai pažinojai, staiga liūdnai susimąstai: kaip mažai galime pasakyti apie netrumpus vieni kitų gyvenimus! O tiek, regis, patirta... Ir vis dėlto bandai paliudyti bent vieną kitą to žmogaus bruožą. Nes jauti pareigą priminti apie jį ir nori prisiminti pažintį su juo, palikti pagarbos ženklą – padėti dar vieną baltą akmenėlį istorijos atmintyje, nelyginant skulptorės Elenos Gaputytės instaliacijoje „Tylus liudijimas“.

Algirdas Landsbergis buvo vienas šviesiausių, pagal kultūrinius interesus man artimesnių žmonių, kuriuos sutikau, atsidūrusi išeivijoje. Plačių pažiūrų intelektualas, tipiškas universitetinis inteligentas – profesorius, kiek primenantis amžiną studentą, buvusį krepšininką, artistiškos prigimties paskaitininkas, rašytojas, dramaturgas, švelnia ironija blyksintis pašnekovas. O man – ir kolega. Mudviejų pažintis ir ilgus metus trukęs bendravimas Niujorke susijęs su *Laisvosios Europos* radiju, kur aš dirbau korespondente, o jis buvo neetatiniis bendradarbis ir nuolatos rengdavo pranešimus įvairiomis kultūros, išeivijos veiklos, Rytų Europos politikos, istorijos ir kitomis temomis. Stebėjausi jo gebėjimu vienu metu gilintis į keletą plotmių, dirbti kelis darbus iškart, veikti tarptautiniame PEN klube ir kituose forumuose, domėtis Lietuvos reikalais, skaityti paskaitas ne tik studentams universitete, bet įvairiomis progomis ir visuomenei, o priešokiais rašyti. Jis niekada neturėdavo laiko, skubėdavo, bet suspėdavo visur, kur reikalavo pareiga ir pasižadėjimas.

Taip jis ir stovi man prieš akis – labai aukštas, liekno stoto, berniukiškai į šoną nubrauktais kiek patamsintais plaukais. Matau jį su kelioniniu krepšiu, pilnu knygų, rankraščių ir sumuštinių, energingu žingsniu įžengiantį į *Laisvosios Europos* radiją, kuris buvo įsikūręs dangoraižyje Brodvėjaus ir 57-osios gatvės kampe. Atrodė, kiek pasilenkia, įeidamas pro mano redakcijos duris. Liesas veidas su mandagiu siaurų lūpų

šypsniu visada giedras, neišduodantis nuotaikų kaitos. Balsas ramus, vos pastebima kaunietiška tartis kiek nuspalvinta amerikietiškomis priegaidėmis. Kai Algirdas prisėdavo prie rašomojo stalo, sublyksėdavo didoki, dalį veido dengiantys akiniai su plonais metaliniais rėmeliais. Skubiai išsitraukdavo iš krepšio keletą mašinraščio lapų, kartais nebaigtą rankraštį, kurį čia pat baigdavo rašyti. Jo apžvalgos, neilgi pranešimai net gana painiomis politinėmis ar istorinėmis temomis būdavo paprasti ir aiškūs. Per valandą Algirdas spėdavo studijoje iškaityti savo tekstą, šnektelėti su manim, su kolegomis, dažniausiai estu ir latve, atsakyti į du tris laiškus, užkasti, o tada išskubėdavo į universitetą kitoje valstijoje. Radijas buvo tik tarpinė stotelė kasdieniniame jo kelyje – tarp namų Freeporte, esančiame tolokai nuo Manhattano, ir Fairleigh Dickinsono universiteto Niudžersio valstijoje (čia jis daugiau kaip du dešimtmečius dėstė istoriją, tautosaką, mitologiją, literatūrą, dramatinės kūrybos teoriją ir kt.).

Matyt, dėl šių stabtelėjimų „tarpinėje stotelėje“ Algirdas Landsbergis mano atmintyje išliko tarsi amžinas kasdienybės keleivis, kuriam traukinio ar metro vagonas, autobuso krėslas atstodavo darbo kambarį: čia jis ruošdavosi paskaitoms, paskubomis rašė straipsnius, recenzijas, laiškus, spėju, kad ir savo pjesių, apsakymų apmatų. Kartais pernaktodavo universitete, o kitą dieną grįždavo atgal į Freeportą. Šis nuolatinis keliavimas (angliškas žodis *commuting* yra labai populiarus) buvo tapęs jo gyvenimo būdu. Tai įprasta daugeliui amerikiečių, kurie dirba mieste, o gyvena – iš reikalo ar savo pačių pasirinkimu – priemiesčiuose, atokiuose miesteliuose. Algirdas nuolatos keliaudavo iš vienos valstijos į kitą, trumpai sustodamas Manhattane (Landsbergių šeima, anksčiau gyvenusi Woodhavene, netoli Manhattano esančioje Queenso dalyje, regis, nutarė išsikelti „toliau nuo triukšmo, arčiau gamtos, kur grynesnis oras“).

Ši kasdieninė rutina, gyvenimas ant ratų man dabar atrodo savotiška metafora, puikiai išreiškianti egzilišką Algirdo lemtį, privertusią iš Europos atsidurti Amerikoje, intelektualinę kelionę (beje, pirmąjį savo romaną 1954 m. jis taip ir pavadino – „Kelionė“) per kelias kultūras, daugiašakę veiklą, susijusią su įvairiais kūrybos žanrais – proza, drama, literatūros kritika, publicistika, iš dalies radijo žurnalistika. „Taip be atvangos keliausiu įvairiais keliais“, – rašė Landsbergis autobiografijoje („Egzodo rašytojai“, Vilnius: *Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla*, 1994).

Prisiminti Landsbergio romaną „Kelionė“ savaip paskatino Antano Škėmos „Balta drobulė“, kai užpernai rašiau jos inscenizaciją. Įdomus faktas – abi knygos parašytos 1954 m. Niujorke. Tiesa, Škėmos, kuriam kelerius metus nesisekė rasti leidėjo, romanas išėjo vėliau – 1958 m. Abu rašytojai Amerikos krantus pasiekė tuo pat metu ir tais pačiais keliais – iš okupacijų smaugiamos Lietuvos per karo griuvėsiais nusėtą Europą, per pabėgėlių stovyklas Vokietijoje. Abu romanus persmelkęs iš gimtosios vietos išblokšto žmogaus sielvartas, epochos kataklizmų sukeltas groteskiškas gyvenimo pojūtis, kai suskaldyta sąmonė karštligiškai stengiasi iš prisiminimų fragmentų ir naujos patirties susikurti bent pakenčiamą tapatybę, ieškodama atsakymų į klausimus: kas aš esu? kur man eiti? Žinoma, šiuos romanus daug kas ir skiria: ne tik autorių amžius (Škėma keturiolika metų vyresnis už Landsbergį), bet ir temperamentas (gaivališkas, apnuoginti sielos nebijantis Škėma ir užsisklendęs, ironiškas, į racionalią analizę linkęs Landsbergis). Abu romanai žymi staigų atotrūkį nuo lietuvių literatūros tradicijos ir posūkių vakarietiško modernizmo link, įvykusį tuo pat metu, – abu autoriai bandė ištrūkti iš provincialaus uždarmo, kad įsiliėtų į Vakarų

kultūrą. Landsbergis Amerikoje greitai ir gana lengvai pritapo prie dvikalbės aplinkos ne tik buitiniu lygmeniu. Publicistiką, iš dalies ir literatūrą, jis rašė tiek lietuviškai, tiek angliškai, stengėsi ne tik pats pritapti prie amerikiečių kultūros, bet ir pristatyti lietuvių rašytojų kūrinis – sudarė kelias lietuvių prozos antologijas, išleistas anglų kalba, skaitė apie tai paskaitas, aktyviai veikė tarptautiniame PEN klube.

Bet grįžkime prie jo kūrybos. Po „Kelionės“ ir novelių knygos „Ilgoji naktis“ (1956) praėjo daugiau kaip du dešimtmečiai, kol pasirodė antras Landsbergio apsakymų rinkinys „Muzika, įžengiant į neregėtus miestus“ (1979). Jo veikėjai, kad atsispirtų gyvenimo banalybei, ieško dvasinio prašviesėjimo, keliaudami po pasaulį – atsiduria Romoje, Venecijoje, Velse, Niujorke... Į savo sukurtus personažus rašytojas žvelgia kartais ironišku, kartais lyriškai atleidžiu žvilgsniu. Šį apsakymų rinkinį pristatydama per *Laisvosios Europos* radiją ir išėivijos spaudoje, rašiau, kad daugumą veikėjų matome lyg per spalvotą Venecijos stiklą – išlaikoma atsargi distancija, slepianti tai, kas juos kamuoja, ką jiems skauda.

Landsbergis, manau, jautė, kad jo stiprybė slypi kitur – tai grakšti ironija ir paradoksalūs siužeto posūkiai, ekspresionistinės spalvos, o kartais grotesko, absurdo dėrmė pramaišiu su lyrizmu.

Šįkart nesigilinsiu į Algirdo Landsbergio prozą. Apie kai kuriuos jos bruožus užsiminiau tik todėl, kad jie artimai susiję su autoriaus laikysena, atspindi jo paties būdą. Mudu gana ilgai gražiai bendravome, į vienas kitą irgi žvelgdami lyg per spalvotą Venecijos stiklą – nelietėme esminių „mazgų“, skaudulių ar dvejonų. Algirdas sugebėjo išlaikyti gerus santykius su žmonėmis (o kontaktų, ypač literatūrinių, turėjo labai daug), paisydamas mandagaus atstumo, vengdamas ryškesnių svyravimų ir konfliktų. Sugebėdavo puikiai, tarsi patyręs aktorius, nuslėpti savo nuotaikas, nuoskaudas, net asmenines nuostatas, jeigu jos galėjo būti nemalonios pašnekovui. Vis dėlto retkarčiais pro mandagaus intelektualo kaukę, pro humoro ir lengvos ironijos lukštą prasimušdavo tai, kas jam buvo ypač svarbu. Vienas iš tokių atviresnių nervų – jaudinamai rūpestinga tėvų, ypač motinos, globa. Prisimenu jos laidotuves didelėse katalikiškose Queenso kapinėse (šiandien turbūt jau uždarytose). Didžiulis, kiek akys užmato, plikas plotas be medžių ar krūmokšnių, nusėtas vienas į kitą panašiais juodo marmuro paminklais, – tai paskutinė daugelio kartų įvairių tautybių emigrantų gyvenimo stotelė. Tolumoje keistai, lyg ant plokštikalnės, dunkso Manhattano dangoraižių panorama... Algirdas tada stovėjo prie atviro kapo ir mačiau, kaip neatpažįstamai pasikeitęs jo veidas, paženklintas širdgėlos ir gedulo. Galbūt toks atviras, nei skausmo, nei džiaugsmo neslepiantis jis dažniau būdavo su dviem puikiais savo sūnumis...

Pažinau ir kitą, „berniukiškai“ kiek valiūkišką, artistišką Algirdo pusę, pasireikšdavusią itin retomis akimirkomis. Jų mums labai stigo, nes Niujorke tenka gyventi tarsi aukštos įtampos lauke. Ištrūkę iš miesto, kartais susitikdavome per atostogas Maine, prie Atlanto vandenyno. Algirdas, toli gražu neabejingas skaniam maistui, kviesdavo valgyti „lobsterių“ – didžiųjų vėžių. Per tokius pobūvius, kuriuos mėgo vadinti puotomis, jis visus užkrėsdavo jaunatvišku savo linksmumu. Esame „puotavę“ ir Freeporte, prie vandens. Bet labiausiai Algirdas atsipalaiduodavo, kalbėdamas apie krepšinį. Retkarčiais abu su Jurašu, susitikę radijo studijoje, nusileisdavo į barą, kad gurkšnodami alų pasikalbėtų apie tą žaidimą, kuris nuo Kauno

laikų buvo turbūt pirmoji nerealizuota aukštaūgio Algirdo jaunystės svajonė. Po to jis susižavėjo teatru, bet šią aistrą irgi buvo sunku įgyvendinti. Scena, virtusi ilgalaike jo pasija, atvedė Landsbergį prie dramaturgijos. Teatro trauka suartino jį ir su Jonu Jurašu, tapo spalvingo jų bendravimo pamatu. Bet čia jau kita tema, kurią paliesiu tik bendrais bruožais.

Ir Jurašas, ir aš susipažinome su Landsbergiu 1975 m. Miunchene. Vos prieš kelis mėnesius buvome priverstinai emigravę iš Sovietijos. Netikėtas mūsų „skrydis“ į kitą geležinės uždangos pusę (buvome išskraidinti lėktuvu iš Maskvos) sutapo su lietuvių (taip pat estų ir latvių) redakcijų atidarymu *Laisvės/Laivosios Europos* radijuje Miunchene. Buvau pakviesta dirbti redaktore, vėliau korespondente (nenumatytai pravertė literatūrinis mano išsilavinimas ir redaktorės darbas leidykloje). Landsbergis irgi panašiu laiku užmezgė ryšį su radiju, siūsdavo redakcijai informaciją iš Niujorko. Netrukus jis, pasiėmęs žmoną Joan, kurią lietuviškai vadinome Jane, atvyko asmeniškai su mumis susipažinti. Mudviem, vienu likimo kirčiu praradusiems draugus ir bendraminčius gimtinėje, buvo itin malonu svetimame krašte sutikti žmogų, kuris ne tik domėjosi mūsų patirtimi, netipišku gyvenimo posūkiu, bet ir turėjo panašių interesų – rašė prozą, draminius tekstus. Landsbergis jau buvo paskelbęs tris pjeses, apie vieną iš jų – „Penkis stulpus turgaus aikštėje“ – žinojome, dar gyvendami Lietuvoje, nors sovietmečiu vien šios dramatos tema, kuri sukosi apie pokario partizanus, buvo absoliutus tabu. (Tas pavadinimas ilgainiui tapo nelyginant vizitine dramaturgo Landsbergio kortele, nors pokalbiuose pasitaikydavo kuriozų dėl stulpų skaičiaus – keturi... trys... ak, atsiprašau, taip, taip, penki stulpai turgaus aikštėje, kaipgi, žinoma, girdėjome...) Tada Miunchene tarp mūsų užsimezgė gana artimas ryšys (kaip tokiais atvejais sakoma, kalbėjomės visą naktį).

O po metų, kai ir mudu su Jonu persikėlėme į Niujorką, visi trys tapome dar artimesni. Algirdas kolegiškai stengėsi padėti Jurašui įsigyventi Amerikos teatre, užmegzti pažintis su teatralais, anglų kalba rašyti laiškus, paraiškas, gyvenimo ir kūrybos aprašymus (į Niujorką atvykome silpnai mokėdami angliškai). Algirdas gerai išmanė teatro reikalus, Kolumbijos universitete buvo apgynęs magistro laipsnį iš Bertolto Brechto ir Paulio Claudelio epinių dramų analizės. Tiesa, dėl darbų gausos jam beveik nelikdavo laiko pasižiūrėti spektaklių. Jurašas, ištroškęs laisvos Vakarų kultūros vėjų, stengėsi kuo daugiau (kiek leido kišenė) pamatyti eksperimentinių (ir ne tik) pastatymų. Algirdo ir Jono pokalbiai nuolat sukdavosi apie teatrą, kartais tai primindavo teoretiko ginčą su praktiku. Tada ypač gerai atsiskleisdavo Rytų Europos ir Vakarų teatro sampratų paralelės, skirtinga pašnekovų patirtis. Požiūriai ne visada sutapdavo, bet Landsbergio nuomonę greičiau galėjai nuspėti, negu išgirdavai atvirai reiškiamą – dažniau ji taip ir likdavo už profesoriškų akinių su metaliniais rėmeliais, tik kartais blykstelėdama lengvos ironijos atspalviais. (Sakoma, kad jo pjesės „Vaikai gintaro rūmuose“ veikėjo Režisieriaus prototipas yra Jurašas, bet pats autorius to nėra patvirtinęs.)

Man atrodo, Jurašo teatro vizija nebuvo labai artima Landsbergio skoniui, kūrybiniam temperamentui. Vis dėlto savaip imponavo, nes Algirdas domėjosi Jono statomais spektakliais, atvykdavo į kiekvieną premjerą ne tik Niujorko eksperimentiniuose teatruose ar Brodvėje, bet ir kitų miestų – Stamfordo, Jeilio ar Providenco – repertuariniuose teatruose, atvyko ir į „Idioto“ premjerą Dalase, Teksaso valstijoje. Jurašo spektaklius Algirdas ne tik pasižiūrėdavo, bet ir aptardavo per *Laisvosios*

Europos radiją, trumpai juos recenzuodamas arba darydamas interviu su režisieriumi. Vėliau tas recenzijas paskelbdavo išėivijos spaudoje, dažnai pasirašydamas inicialais JŽ ir kt.

Jurašas bandė ir kūrybiškai bendradarbiauti su Landsbergiu. Dalaso dramos teatro kviečiamas pastatyti spektaklį pagal Dostojevskio „Idiotą“, pasiūlė Algirdui parašyti romano inscenizaciją. Landsbergis, kad ir spaudžiamas daugybės išipareigojimų, ėmėsi darbo. Tačiau bendradarbiauti jiems nebuvo lengva, jau vien dėl to, kad mes tuo metu vėl gyvenome Miunchene, taigi dirbti kartu jie neturėjo galimybės. Smarkiai skyrėsi ir jų požiūriai į sceninę kūrinio interpretaciją. „Idioto pasaka“, kurią Landsbergis parašė Dostojevskio romano motyvais, gerokai prasilenkė su Jurašo koncepcija. Rasti sąlyčio taškus, suderinti skirtumus sekėsi sunkiai. Po ilgų dvejonų Jurašas pastatė „Idiotą“, daugiau remdamasis Dostojevskio romanu negu pjese. Landsbergio „Idioto pasaka“ vėliau buvo pastatyta Panevėžio dramos teatre (rež. Saulius Varnas) ir Slovėnijoje.

Gyvendami Miunchene, mes jau rečiau matydavomės su Algirdu. Retkarčiais vasarą, per atostogas, jis atvykdavo į Europą, tada aplankydavo ir mus. Iš tų susitikimų ryškiau išsiminė vienas epizodas, susijęs su teatru. 1986 m. pavasarį Nyderlanduose, Nacionaliniame Gento teatre, Jurašas statė belgų dramaturgo Maurice'o Maeterlincko pjesę „Princesė Maleinė“. Kūrybinis darbas su flamandų aktorais buvo lėtas, vangus ir ilgas, tad šiame Belgijos mieste teko lankytis daugybę kartų. Gentas, vadinamas Šiaurės Venecija, žavėjo savo kanalais, rūstoka gotikos architektūra, senąja flamandų tapyba katedrose, šviežiu Leonido šokoladu, kuriuo prakvėpusios gatvės, šimtu alaus rūšių ir belgų virtuve, garsėjančia ypatingais padažais. Flamandų aktorius nelengva atitraukti nuo hedonistiškų gyvenimo malonumų – maistas ir seksas, bent jau anuomet, užėmė itin svarbią vietą jų gyvenime. Vis dėlto, nepaisant atsipalaidavimo nuotaikų, Jurašui pavyko sukurti išpūdingą spektaklį pagal niekada čia nestatytą šio miesto sūnaus (Maeterlinckas, gimęs Gente, gyveno Prancūzijoje) pjesę.

Tai buvo neeilinis įvykis. Į premjerą atvyko nemažai bičiulių iš keleto Europos miestų ir – maloniam mūsų nustebimui – Algirdas Landsbergis iš Niujorko. Kartu su juo atkeliavo nedidukas, sportiškas, tvirtas vyrukas – dar vienas lietuvis, pabėgęs iš Sovietų Sąjungos. Tai buvo Bronius Venclovas, sudėtingais keliais iš Maskvos per Kongą, Zairą pasiekęs Ameriką ir gavęs politinį prieglobstį. Iš pažiūros atrodė nuoširdus, paprastas tylenis. Algirdas tėviškai jį globojo, paprašė, kad *Laisvosios Europos* radijas leistų bėgliui laikinai padirbėti – Bronius persiūsdavo paštą lietuvių redakcijai iš Niujorko į Miuncheną, Algirdas studijoje įrašė su juo vieną kitą pasikalbėjimą, o tą kovo mėnesį jiedu kartu atvyko į Gentą.

Po „Princesės Maleinės“ premjeros mes su bičuliais patraukėme į bohemos pamėgtą taverną, vaišinomės vynu, kurį ilgaplaukis šeimininkas, panašus į romantišką tapytoją, pilstė iš molinio ąsočio. Algirdas, žybčiodamas sąmoju, leidosi į Kauno laikų prisiminimus apie jėzuitų gimnaziją, pirmuosius vaidinimus, jaunystės nuotykius. Pakili nuotaika pagavo ir mūsų naują pažįstamą, atsistojęs jis pakėlė tostą „už Gento ir Kapsuko draugystę“ (Marijampolėje, perkrikštytoje į Kapsuką, gyveno Broniaus tėvai). Tai buvo linksmas, nerūpestingas, šventiškas vakaras, kurį baigėme triukšmingu pasivaikščiojimu kanalų krantinėmis, dainuodami ir flamandų policininkams pasakodami apie Lietuvos okupaciją.

Pasigėrėjęs Gento įdomybėmis, Algirdas su savo globotiniu išvyko atgal į JAV. O praėjus keletui mėnesių pasiekė netikėta žinia: politinis bėglys Venclovas iš Niujorko staiga grįžo į Lietuvą (tada dar sovietinę). Svarstėme, ar Bronius taip pasielgė savo valia. Vėliau sužinojome, kad jam pavyko išvengti bausmės už „tėvynės išdavimą“ – atsipirkęs keletu raportų, kuriuose, pasak gandų, pasmerkė visus, dariusius jam „kenksmingą“ antitarybinę įtaką, tarp jų ir Gento premjeros dalyvius...

Šio, senokai į praeitį nugrimzdusio epizodo čia nė nevertėtų minėti, bet internetinėje spaudoje atsitiktinai pastebėjau straipsniuką „Viena neįtikėtinai spalvinga gyvenimo istorija“ (*Sūduvos gidas*, 2011-12-15). Nesigilinant į tikrai keistas, orveliškas (vargu ar tiksliai aprašytas) tos istorijos detales, akivaizdu, kad Bronius Venclovas, grįžęs į Kapsuką, patyrė keletą sunkių krizių – nugrimzdo į alkoholizmą, sunkiai ištvėrė skyrybas, bandė net nusižudyti. Išsigydė sportuodamas, įsidarbino sanitaru Švėkšnos psichiatrijos ligoninėje ir dabar padeda „prisikelti“ kitiems alkoholikams. O svarbiausia, kad atrado tikrąjį savo pašaukimą – tai ilgų distancijų bėgimas. Buvęs politinis bėglys neseniai krose „Bėgam apie Šilutę“ pripažintas „labiausiai patyrusiu bėgiku“.

Ši Sūduvos žurnalistų aprašyta istorija su paradoksalia atomazga man gyvai priminė vieną iš geriausių Algirdo Landsbergio apsakymų „Dainos gimimas“, parašytą prieš keletą dešimtmečių. Pacituosiu ištrauką:

„... prieš dvi vasaras mes didelę ekskursiją laivu atplukdėm į Neapolį, darbas buvo nesunkus, mes kiekvienas buvom atsakingas už penkis žmones, šešiasdešimt mūsų mėlynkepurių visoj ekskursijoje, nastajaščij batalijon, ir kai nuvažiuojom į Romą automobiliu, toksai ruskelis užsižiopsojo, ir toks inžinierius ėmė ir pradingo, koksai triukšmas pakilo, mus visus užaliarmavo, o ekskursija buvo gera, laive kasdien katlietai, mūsų laimei, ta italų policija tokia nususus, nepalyginsi su mūsų, mane pasiuntė su Vladimiru geležinkelių stoties saugot, žiūrim, ogi tasai snarglys-bėglys prie bilietų langelio su dviem policininkais! Mudu prišokam ir tempiam jį, aš keikiuos lietuviškai, Vladimiras rusiškai, baimę reikia iš karto įvaryt, tie italai mus visus nuvedė į gelžkelio postą, iš ten į centrinę būstinę, sienos nedažytos, tinkas byra, tai tau ir policija, o mes tą laiką pakeliui išnaudojom ir bėgliui tiek baimės įkvėpėm, sakėm, žmoną, vaikus į Mordoviją išgrūsim, kad jam išgaravo noras bėgt, ir atsisakymą bėgt patvirtino, ir pasirašė pareiškimą (durnius, norėjo bėgt, o itališkai nei mikt, ir angliškai tik gudbai), ir sugrįžo kaip avinėlis, šlapiu klynu, aš jam kumščiu į tuščią vietą ambasados koridoriuj, kad atsimintų gudbai, o jis suunkštė kaip šuo: gudbai...“

Apsakymas „Dainos gimimas“, tiksliai perteikiantis *homo sovieticus* psichologiją, parašytas šmaikščiai groteskišku stiliumi. Iš naujo jį perskaičiusi, pagalvojau: nesunku įsivaizduoti, kad Algirdas, išgirdęs apie dingusio savo „globotinio“ nuotykius, būtų galėjęs parašyti panašų „neįtikėtinai spalvingą“ apsakymą bėglio tema, pavadintą, pavyzdžiui, „Bėgiko gimimas“ – apie ilgą vieno suvalkiečio maratoną iš Kapsuko per Maskvą, Kongą, Zairą, Niujorką atgal į Marijampolę ir aplink Šilutę...

Paskutiniaisiais Algirdo Landsbergio gyvenimo metais mūsų keliai jau nebesusikryžiuodavo. Gyvenome skirtingose geografinėse platumose, mudu su Jonu dažnai vykdavome dirbti į Lietuvą. O Landsbergis, baigęs dėstyti Fairleigh Dickinsono universitete, toliau tęsė šviečiamąją veiklą, skaitė paskaitas bibliotekose, redagavo

įvairius leidinius, bendradarbiavo su PEN klubo nariais ir vis žadėjo mažinti darbų krūvį, apriboti kultūrinę veiklą, kad pagaliau atsidėtų tik literatūrai. Bet nesuspėjo. Jo gyvenimas nutrūko staiga ir savaip simboliškai: praradęs sąmonę, krito eidamas – taigi kasdieninę savo kelionę tęsė iki paskutinės sekundės...